

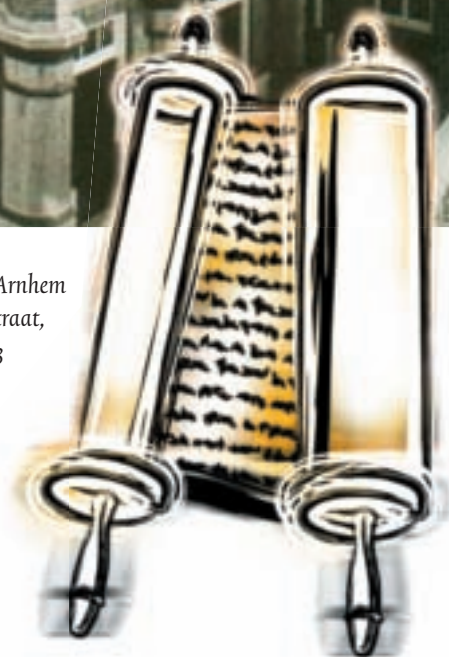
Vrede over Israël

Jaargang 51
Nummer 3
Mei 2007

Van de redactie	2
De Thora in het hart geschreven	3
De Tien Woorden in Joods perspectief	5
De Tien Woorden in Christelijk perspectief	8
Nogmaals Psalm 22	13
Bij de synagoge van Arnhem	15

*De synagoge te Arnhem
aan de Pastoorstraat,
die in 1852-1853
werd gebouwd*

Tweemaandelijks orgaan, uitgegeven door Deputaten
'Kerk en Israël' van de Christelijke Gereformeerde
Kerken in Nederland

Van de redactie

De basis van het Jodendom wordt gevormd door de Thora, de tekst van de eerste vijf boeken van het Oude Testament. In dit nummer staat de Thora centraal.

Van 10 tot en met 20 april van dit jaar werd door het Centrum voor Israël-studies (CIS) een studiereis naar Israël georganiseerd. Tijdens deze reis stond de betekenis van de Thora voor Joden en christenen op het programma.

Vooraf twee bergen vroegen de aandacht. De Sinai waar Mozes de Thora ontving en de Berg der Zaligsprekingen waar Jezus zijn discipelen Thora leerde.

Ter voorbereiding op de reis werd te Ede op twee morgenbijeenkomsten het thema zowel van Joodse als van christelijke zijde belicht.

U treft twee samenvattende verslagen aan van de lezingen die daar werden gehouden.

Voorafgaande aan de verslagen treft u van mijn hand een Schriftstudie naar aanleiding van Jeremia 31 : 33 aan: De Thora in het hart geschreven. De Schriftstudie vormt de inleiding op de twee volgende artikelen en laat zien dat het in zowel het Oude- als het Nieuwe Testament gaat over de noodzaak dat

de wet van God door de Geest in harten van mensen geschreven wordt.

De orthodox Joodse Rabbijn B. Jacobs plaatst in zijn artikel 'De Tien Woorden in Joods perspectief' de Thora, aan Mozes op de berg Sina gegeven, in het raam van het gehele Joodse religieuze systeem. Aan Mozes werden meer dan Tien Woorden toevertrouwd, zo doet hij ons horen.

Dr. Mart-Jan Paul, verbonden aan de Christelijke Hogeschool Ede, plaatst ons voor de niet eenvoudig te beantwoorden vraag welke betekenis de oudtestamentische geboden voor ons christenen hebben. Zijn artikel kreeg als titel mee: De Tien Woorden in christelijk perspectief.

We komen nog een keer terug op Psalm 22. Nummer 2 van Jaargang 50, maart 2006, was aan deze psalm gewijd. Er kwamen enkele vragen binnen over het 'christelijk' lezen van deze psalm. Jurrian Fahner gaat op deze vragen in.

Tenslotte schrijft ds. M.W. Vrijhof, in de serie over synagogen in Nederland, over de synagoge in zijn woon- en werkplaats Arnhem. Zijn bijdrage draagt de titel: Bij de synagoge van Arnhem.

De Thora in het hart geschreven

C.J. van den Boogert

Met Pinksteren, de vijftigste dag na Pasen, vieren we in de kerk het feest van de uitstorting van de Heilige Geest (Hand. 2).

Op het *Wekenfeest*, de vijftigste dag na Pesach, viert het Joodse volk de schenking van de Thora op de berg Sinai (Ex. 19,20).

Als we ons oog laten vallen op deze in Oude- en Nieuwe Testament beslissende feesten, kunnen we ons de vraag stellen hoe Gods Geest en de Thora zich tot elkaar verhouden. Moeten we Geest en Thora tegen elkaar uitspelen, anders gezegd, vervangt de Geest de Thora? Of moeten we zeggen dat Geest en Thora (Woord en Geest) onafscheidelijk aan elkaar verbonden behoren te zijn?

Als we de teksten gaan bekijken waarin beide feesten worden genoemd vallen ons een paar dingen op.

De telling

Dat het bij Pinksteren en *Wekenfeest* om een en hetzelfde feest gaat, komt duidelijk naar voren in de telling die gebruikt wordt.

Zo betekent het woord *Pinksteren*: vijftigste. Op de vijftigste dag na Pasen wordt de Heilige Geest uitgestort.

De naam *Wekenfeest* is ontleend aan het tellen van de weken. Van Pesach telt men zeven weken naar het moment waarop Israël zich verzameld heeft aan de voet van de berg Sinai (Ex. 19: 1). Dus na zeven

weken, op de vijftigste dag, schenkt God zijn Thora aan Israël. De telling alleen al doet vermoeden dat Woord en Geest alles met elkaar te maken hebben. Maar er is meer.

De tekenen

Het valt op dat de tekenen, waarmee de gave van de Thora en de gave van de Geest gepaard gaan, sterke overeenkomst vertonen. Bij de Sinai komt de Here in het 'vuur' van de Sinai tot zijn volk (Ex. 24:17). Ook is bij de Sinai of Horeb sprake van 'wind', met name als de profeet Elia geleid wordt naar plek waar God zijn Thora gegeven heeft. De Here komt tot hem 'in het suizen van een zachte koelte' (1Kon. 19:12). Slaan we nu Handelingen 2 op dan lezen we dat ook daar sprake is van wind en vuur. 'Een geweldig gedreven wind' (Hand. 2:2) vervult het huis waar de volgelingen van Jezus verblijven. Tegelijk 'vertoonden er zich aan hen tongen als van vuur'. De gave van de Geest gaat dus, evenals de gave van de Thora, gepaard met tekenen van wind en vuur.

Maar er valt nog iets op. De vurige tongen, zo vertelt Lucas, verdelen zich en zetten zich op een ieder

Ik zal mijn wet in hun binnenste leggen en die in hun hart schrijven

Schriftstudie
n.a.v.
Jeremia 31:33

De gave van de Geest gaat dus, evenals de gave van de Thora, gepaard met tekenen van wind en vuur

De Thora in het hart...

van hen. De aanwezigen beginnen ook in tongen te spreken zodat de Thora, dus het Woord van God, aan de zeventig volken der aarde bekend wordt.

In de Talmoed, de mondelinge overlevering die door het Joodse volk als Woord van God wordt erkend, wordt iets soortgelijks verteld. Elk woord dat bij de Sinai Gods mond verliet, verdeelde zich

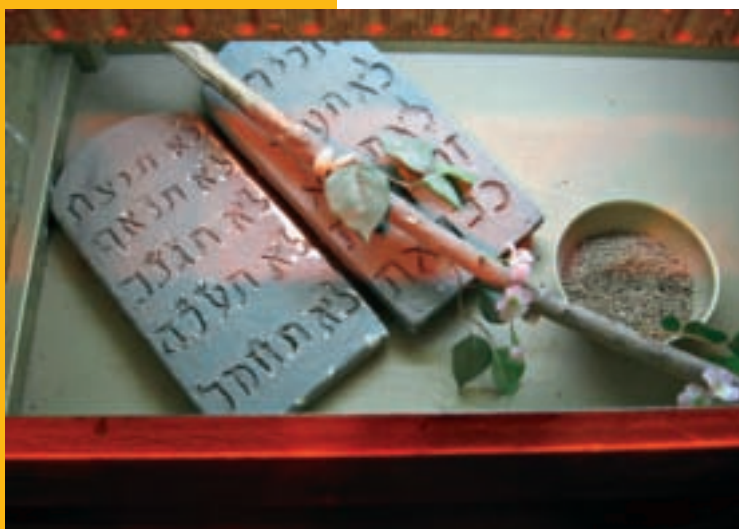
door de Geest van God.

We kunnen dus rustig stellen dat ook de tekenen ons wijzen op de eenheid die er bestaat tussen het Pinkster- en het Wekenfeest.

Geschreven in

Een van de opvallende dingen bij de gawe van de Thora op de Sinai is dat deze niet 'op' de stenen tafelen wordt geschreven, maar dat de Tien Woorden 'door de vinger Gods beschreven' worden. Het schrift wordt dus in de steen opgenomen, het maakt werkelijk deel uit van de steen.

Dit wijst er op dat de Thora ook bij de mens niet een laagje vernis aan de buitenkant moet zijn, maar van ons leven deel moet uitmaken. Bij de vernieuwing van het Verbond, na sterven en opstanding van Jezus zoals dat in Handelingen 2 wordt beschreven, wordt de Geest uitgestort om de Thora met kracht in ons leven in te brengen. Heel mooi wordt dit verwoord in het antwoord van Petrus op de vraag van de hoorders: 'Wat moeten wij doen mannen broeders?' (Hand. 37) Ze krijgen ten antwoord dat ze zich moeten bekeren, dus de gegeven Thora moeten aannemen en doen. De Geest staat dus niet los van de Thora en komt ook niet in de plaats van de Thora. Integendeel, de gawe van de Thora en de gawe van de Geest horen onlosmakelijk bij elkaar. Zoals gezegd is: 'Ik zal mijn wet in hun binnenste leggen en die in hun hart schrijven' (Jer. 31:33).

Stenen tafelen van de wet in de ark van het verbond met bloeiende staf en manna

Elk woord dat bij de Sinai Gods mond verliet, verdeelde zich in zeventig talen

in zeventig talen. Het aan Israël gegeven en bij de Sinai door het volk aangenomen Woord van God (Ex. 24:7) is dus van meet af aan bedoeld tot heil van de volken. Ook de volken moeten het horen, aannemen en doen. Binnen de Joodse traditie wordt dan ook verteld, dat bij de Sinai het Woord van God daarom aan alle volken werd aangeboden, maar slecht door Israël werd aanvaard. In Handelingen 2 klinkt opnieuw de Thora van God, maar het wordt kracht bijgezet

De Tien Woorden in Joods perspectief¹

Rabbi B. Jacobs

U hebt mij gevraagd met het oog op uw studiereis naar Israël iets te vertellen over de betekenis van de Tien Woorden binnen de Joodse traditie. Toegespitst rond de volgende vragen:

- hoe functioneren de Tien Woorden in de praktijk van de halacha (halacha is 'de wet die of het voorschrift dat men volgt, de godsdienstige wet')?
- behoeven de Tien Woorden aanvulling uit de mondelinge Thora?
- op welke wijze wordt de Joodse levenspraktijk verbonden met de Tien Woorden? U wilt dus het verband zien tussen de Tien Woorden en het geheel van de Joodse religie.

Daarom ga ik nu geen verklaring van de Tien Woorden zelf geven, maar neem ik u mee naar de berg Sinai om te ontdekken wat Israël daar zelf en via Mozes van God ontvangen heeft.

Bij de Sinai

We leven nu in het jaar 5767 vanaf de schepping van de mens en we beleven als het Joodse volk elk jaar weer opnieuw de schenking van de Thora op het Wekenfeest van het jaar 2448. Het volk Israël stond toen aan de voet van de berg Sinai in de derde maand na de uittocht uit Egypte (Ex. 19:1). Daar daalde God neer op de berg en sprak tot het volk (Ex. 19:20). Het volk heeft God daar horen spreken. Er bestaan verschillende tradities over de vraag hoeveel het volk zelf hoorde uit de mond van God. Eén overlevering zegt alle Tien Woorden, zelf meen ik dat God slechts twee woorden tot het gehele volk gesproken heeft. De rest van de openbaring ontving het volk via Mozes (Ex. 20:18-21).

Tegen de horizon de drie toppen van de Sinai

Mozes is driemaal veertig dagen naar God opgeklommen (vgl. Ex. 24:18):

- De eerste maal daalde hij af toen het volk danste rond het gouden kalf en wierp hij vertoornend de twee stenen tafelen kapot. Zijn gelaat straalde toen niet (Ex. 32:15-19).
- De tweede keer klom hij op om verzoening voor het volk te verwerven (Ex. 32:30).
- De derde keer klom hij op om twee nieuwe stenen tafelen in ontvangst te nemen en daalde hij op Grote Verzoendag naar het volk af. Toen Mozes afdaalde straalde de huid van zijn gelaat (Ex. 34:29-35).

Zo ontving het volk Israël de Tien Woorden, zoals gezegd is: 'Deze woorden heeft God tot uw gehele gemeente gesproken op de berg, uit het midden van het vuur, de wolk en de donkerheid, met luider stem, en Hij voegde daaraan niets toe; Hij schreef ze op twee stenen tafelen en gaf mij die' (Deut. 5:22). Ze werden tijdens de woestijnreis als teken van het verbond tussen God en Israël meege dragen. Maar wat ontving Mozes nu eigenlijk op de berg?

zelf
meen
ik dat
God
slechts
twee
woor-
den
tot het
gehe-
le volk
ge-
spro-
ken
heeft

De Tien Woorden in Joods...

De gehele openbaring

Verteld wordt dat Mozes veertig dagen en veertig nachten op de berg verbleef en dat hij in die tijd at noch dronk (Deut. 9:9; vgl. Ex. 24:18). Over de vraag hoe dat laatste mogelijk was, worden binnen de Joodse traditie drie antwoorden gegeven.

- Het was een wonder. God gaf Mozes een andere natuur zodat hij geen eten en drinken nodig had.
- Mozes vergat door zijn gedrevenheid zijn lichamelijke behoeften.
- Mozes verkeerde daar op de berg in gezelschap van engelen. Die worden op spirituele wijze gevoed. Door zich te houden aan de gewoonte van de plaats en het gezelschap waarbij hij te gast was, werd Mozes ook spiritueel gevoed. Er ontstaat dus een eenheid tussen boven en beneden.

De uitdrukking geeft in ieder geval aan dat Mozes gedurende deze veertig dagen en nachten een intensief 'leerproces' heeft doorgemaakt. In dat 'leerproces' heeft hij geheel Gods openbaring ontvangen en zich eigen gemaakt. De openbaring van God bevatte meer dan de Tien Woorden. Het bevatte:

- De schriftelijke leer, 'Thora sje'bichtaw', wat wij de Tenach noemen en wat in christelijke kring Oude Testament heet.
- De mondelinge leer, 'Thora sje'be'al pe'. Deze is door Mozes mondeling aan de oudsten van Israël doorgegeven, maar wel reeds op Sinai aan Mozes geopenbaard.

Beide tradities hebben gelijkwaardig gezag, want ze zijn volgens de Joodse overlevering beide door God op Sinai aan Mozes gegeven.

Nadere uitwerking

De vijf boeken zijn op de berg door God aan Mozes gedictieerd en gedurende de veertig jaar in de woestijn in dertienvoud

De gloed van de opkomende zon op de top van de Sinai

opgetekend. Het volk bestond uit 12 stammen. Elke stam ontving een Thorarol. De 13^e rol werd opgeborgen in de tabernakel waar ook de twee stenen tafelen werden bewaard.

De eerste twee van de Tien Woorden werden door God gesproken tot het gehele volk. Het volk heeft God dus horen spreken. We kunnen zeggen dat de eerste twee geboden een korte samenvatting vormen van het Joodse en christelijke leven. De rest is er een afgeleide of een nadere uitwerking van.

De kern van alles is: Dien God alleen, doe de wil van God en dien geen afgoden. De twee woorden worden nader uitgewerkt in de overige acht. Vervolgens worden ze nog breder uitgewerkt in schriftelijke leer, de Thora, de gehele Bijbel. Daarnaast vindt in de mondelinge leer een nog bredere uitwerking plaats. Op de vraag welke plaats de Tien Woorden in het geheel van de overlevering innemen, zou ik willen zeggen: Ze vormen de samenvatting van het Jodendom.

we kunnen zeggen dat de eerste twee geboden een samenvatting vormen van het Joodse en christelijke leven

De noodzaak van de mondelinge overlevering

Aan de tekst van de door God gegeven schriftelijke Thora mag door de mens niets worden veranderd. Binnen de Joodse traditie wordt daarom ook nooit aan de Tenach (Oude Testament) gesleuteld. Het onveranderlijke karakter van de tekst van de Tenach kan worden geïllustreerd aan de hand van de Griekse vertaling ervan, de Septuaginta. Verteld wordt dat 72 geleerden de tekst onafhankelijk van elkaar vertaald hebben. Toen ze hun vertalingen naast elkaar legden, bleken ze precies aan elkaar gelijk te zijn.

Zo'n onveranderlijke tekst geeft echter moeilijkheden zodra de levensomstandigheden veranderen. Het leven van een nomadenvolk, trekkend door de woestijn, ziet er anders uit dan van een volk dat zich blijvend in een land gevestigd heeft. Zo is ook Israël door de jaren heen niet aan veranderende levensomstandigheden ontkomen. De vraag die dan opkomt is hoe het de Thora in deze gewijzigde omstandigheden moest toepassen.

De interpretatie en de toepassing van de Thora in de steeds zich veranderende omstandigheden vond plaats binnen de zogenaamde 'mondelinge overlevering'. Zoals we gezien hebben, gaat ook de mondelinge leer terug op Mozes. De mondelinge leer heeft goddelijk gezag. Mondelinge overlevering vraagt om een intensief 'leerproces'. Er ontstonden dan ook leerscholen, waar rabbijnen met hun leerlingen van 's morgens vroeg tot 's avonds laat zich verdiepten in de tekst van de Thora en van de mondelinge leer. In dat leerproces liet men elkaar niet gaan voordat men begreep wat de ander had bedoeld. Het is een weg van vragen en discussiëren en aantekeningen maken. Dat is de beste manier van kennisoverdracht. Zo is de mondelinge leer van generatie op generatie overgedragen en heeft ze zich, door de steeds veranderende omstandigheden waarin om nieuwe antwoorden

werd gevraagd, steeds verder uitgebreid. Een voorwaarde om de mondelinge leer zuiver over te dragen is: rust en tijd. Toen de rust en de tijd door onderdrukking en vervolging aan het Joodse volk werd ontnomen, heeft men besloten de mondelinge overlevering op schrift te stellen. Zo is 1500 jaar na de gave van de mondelinge leer aan Mozes de Misjna ontstaan: de mondelinge overlevering op schrift. De ontwikkelingen van de mondelinge leer gingen echter door. Na de Misjna ontstaat de Talmoed, een verzameling commentaren, verslagen, aanvullingen en opmerkingen bij de Misjna.

Ongeveer 800 jaar geleden heeft de grote Joodse geleerde Maimonides (Rambam genoemd als afkorting van Rabbi Mosje ben Maimon alle wetten gecodificeerd. Hij stelde tevens 13 geloofsregels op. In deze regels wordt verondersteld dat ieder Jood gelooft dat:

1. God als Schepper bestaat,
2. God uniek is,
3. God onafhankelijk is en noch vorm noch gestalte heeft,
4. God eeuwig is,
5. God de enige is in wie men moet geloven, en tot wie men moet bidden,
6. in de boeken van de profeten geloofd moet worden, vanwege het goddelijke karakter ervan,

Model van de tabernakel met brandofferaltair zoals deze bij de Sinai moet zijn gemaakt.

Aan de tekst van de door God gegeven schriftelijke Thora mag door de mens niets worden veranderd

De Tien Woorden in Joods...

7. Mozes de grootste van alle profeten is,
8. de Thora aan Mozes is gegeven op Sinai,
9. de Thora voor altijd is gegeven,
10. God alwetend is,
11. de goddelijke beloning in deze wereld en in het hiernamaals overeenkomstig de daden van de mens zal zijn,
12. de Messias zal komen,
13. de wederopstanding van de doden plaats zal vinden.

Ongeveer 450 jaar geleden stelde Rabbi Joseef Karo in Sfad de Sjoelchan Aroech (letterlijk: gedekte tafel) samen. Dit is een compleet Joods wetboek, met alle voorschriften die dagelijks nodig zijn en door iedereen gekend moeten worden. Onlangs is door het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap (NIK) de Nederlandse vertaling van de Kitsoer Sjoelchan Aroech van Rabbijn Sjlomo Ganzfried uitgegeven. Dit is een verkorte uitgave van het werk van Joseef Karo, een compacte Joodse codex.

De Tien Woorden in christelijk perspectief²

Dr. Mart-Jan Paul

Het St. Catharinaklooster aan de voet van de Sinai

Hoe gaan christenen om met de wetten van het Oude Testament?

De wetten uit de tijd van Mozes zijn gegeven in het kader van het verbond bij de Sinai.

Welke betekenis hebben ze voor ons?

Veel christenen beschouwen de Tien Geboden als van blijvende geldigheid, maar menen dat de overige wetten in de Pentateuch niet meer normatief zijn in deze tijd. Toch worden in christelijke kring ook de Tien Geboden heel verschillend gebruikt en dus veel algemener gehanteerd dan in Ex. 20 en Deut. 5 staat.

Dat stelt ons voor de vraag welke betekenis het Oude Testament voor de gemeente nu heeft. Het O.T. maakt deel uit van de canon. Is dus het gezaghebbende Woord van God. Als het gaat om de verhouding van het Oude tot het Nieuwe Testament, dan heeft Jezus gezegd dat Hij niet gekomen is om de wet te ontbinden – ‘geen tittel of jota van de wet zal vergaan’ (Matth.

Doel van het leren

God heeft zijn Thora gegeven om die te doen. Het gaat om een leven in gehoorzaamheid aan zijn Woord, aan heel zijn Thora. Bij de Sinai heeft het Joodse volk de Thora niet alleen gekregen, maar ook aangenomen met de woorden: 'Alles wat de HERE gesproken heeft, zullen wij doen en daarnaar zullen wij horen' (Ex. 24:7). De Thora moet daarom in onze harten opgenomen worden, zoals de woorden die Mozes ontving in de stenen tafelen gegraveerd

stonden. Alles wat we doen is dan ook religieus, is heiligdom. Daarom moest er ook gelijk met de wetgeving een heiligdom, een tabernakel, gebouwd worden, zoals gezegd is: 'Bouw voor Mij een heiligdom en Ik zal in hen (meervoud) wonen' (Ex. 25:8). De mens moet van zichzelf een heiligdom maken waarin God rust.

¹⁾ Een samenvattend verslag van de lezing van Rabbijn B. Jacobs.

5:18) - maar juist om hem te vervullen. Vervullen betekent hier op een hoger niveau brengen. Dus niet: letterlijk zo laten, maar doordringen in de eigenlijke bedoeling. Vervullen betekent niet 'afschaffen'. Toch komen dan vragen op over de toepassing van bijv. voedselwetten, wetten over de sabbat, rente, doodstraf, enz. Hoe moeten we die toepassen?

De indeling in zedelijke, burgerlijke en ceremoniële wetten

Volgens een gangbare methode worden de oudtestamentische wetten in drie categorieën ingedeeld, waarbij de Tien Geboden beschouwd worden als zedelijke of morele wetten met een blijvende geldigheid. Vooral in reformatorische kring wordt deze visie aangehangen. De overige wetten worden onderverdeeld in burgerlijke of civiele wetten, die betrekking hebben op het gewone leven in het land Kanaän, en ceremoniële wetten, die gelden voor de tabernakel en de eredienst. Deze beide groepen wetten zijn verouderd en behoeven niet

meer in praktijk gebracht te worden. Daarom is het onnodig dat christenen zich houden aan de regel dat een hoek van het land niet gemaaid of geoogst mag worden (Lev. 19:9), en ook behoeft er geen paaslam meer geofferd te worden. Maar nog steeds is van toepassing dat er niet gestolen mag worden, zoals het achtste gebod van de Tien Geboden aangeeft. En ook elders staan nog wel algemene principes, zoals 'U zult uw naaste liefhebben als uzelf' (Lev. 19:18), want die worden in het Nieuwe Testament aangehaald en bevestigd. Deze indeling in drie soorten wetten is gemakkelijk te hanteren en komt er in de praktijk op neer dat christenen

Uitzicht op vlakte van Ginnosar en meer van Gennesareth vanaf Berg der Zaligsprekingen

De Tien Woorden in christelijk p

De nagebouwde synagoge van Massada, nog helemaal ontworpen als leerhuis

Mijns inziens wordt in de Tien Geboden een globale aanduiding gegeven

veel wetten in de boeken van Mozes overslaan en alleen letten op de Tien Geboden.

Bezwaren tegen deze indeling

Bovenstaande indeling wijst globaal wel een goede richting in. Toch zijn er bezwaren:

- Een eerste bezwaar is dat te gemakkelijk een belangrijk deel van de Bijbel als 'verouderd' wordt beschouwd, terwijl het ook tot de canon van de christelijke kerk behoort (2 Tim. 3:16).

- Ten tweede houdt de genoemde indeling in drie categorieën wetten in, dat in één hoofdstuk (vgl. Lev. 19) zowel verouderde als blijvende bepalingen staan. Voor ons is het nogal moeilijk om uit te maken wat blijvend is.

- Een derde bezwaar is, dat het onderscheid tussen de categorieën zedelijk, burgerlijk en ceremonieel van buitenaf opgelegd wordt aan de teksten en meer dan eens heel moeilijk door te voeren is. We kunnen denken aan het gebod om een hek te maken op een plat dak (Deut. 22:8), want de eigenaar van het huis is aansprakelijk voor de dood van iemand die van het dak valt als er geen balustrade is. In onze maatschappij

met een Arbo-wetgeving kunnen wij dergelijke voorzorgsmaatregelen goed begrijpen, maar door de classificatie als 'burgerlijke wet' behoeven wij hier niets mee te doen. Maar zijn wij dan niet verantwoordelijk voor elkaar om leed te voorkomen?

- Ten vierde kan de vraag gesteld worden of de Tien Geboden wel in hun totaliteit een blijvende zedelijke wet vormen. Mozes heeft het sabbatsgebod scherp omschreven en iemand die hout sprokkelt op die rustdag wordt zelfs geëxecuteerd (Num. 15:32-36). De meeste christenen houden nu de zondag, terwijl in de Bijbel die verschuiving niet duidelijk aangegeven wordt. Als die verandering om inhoudelijke redenen gewenst is (de dag van de opstanding van Jezus), gelden dan alle tien de bepalingen van de zedelijke wetgeving nog wel? Kortom, het onderscheid tussen zedelijke, burgerlijke en ceremoniële wetten lijkt gemakkelijker dan het is en geeft wel een globale richtlijn, maar verschaft in allerlei details geen bevredigende oplossing.

Mijns inziens wordt in de Tien Geboden een globale aanduiding gegeven, maar is het daarnaast nodig Gods bedoelingen met alle wetten na te gaan. Al die wetten hebben blijvende aspecten.

De Tien Geboden als kernbepalingen die nader uitgelegd worden

Het valt op dat in de Thora, de eerste vijf bijbelboeken, de Tien Geboden nader worden uitgelegd met name in Deuteronomium. Er wordt, zoals het woord Thora aanduidt, een richting gewezen. Daarbij is het opvallend dat de geboden vooral staan in het

k perspectief

teken van de dankbaarheid voor de weldaden die God bewezen heeft en geen op zichzelf staande geboden zijn. In de Bijbel zelf vindt dus uitleg en toepassing van de Tien Geboden plaats. Daarbij springt in het oog dat de oudtestamentische wetgeving niet uitputtend en volledig is zoals de wetgeving in ons land. Meestal komen er slechts enkele principes naar voren. De uitwerkingen van de Tien Geboden zijn illustratief en het is de bedoeling dat de verantwoordelijke personen de voorbeelden concreet vertalen naar de eigen levenspraktijk. Dit brengt met zich mee dat het letten op principes, 'de geest van de wet' en de achtergronden van groot belang zijn.

Het vernieuwde verbond

Het verbond van God met Israël waarin een concrete vorm van Gods normen voor zijn volk wordt gegeven is, zo zegt het Nieuwe Testament, in Christus vernieuwd.

De belofte van een 'nieuw verbond' (Jer. 31-33) werd vervuld. Daarbij behoort 'nieuw' opgevat te worden als 'vernieuwd'. Het gaat om dezelfde

Kruik met rollen

God en dezelfde wet. De vernieuwing bestaat o.a. daarin dat God de 'wet' in de harten van zijn volk schrijft. God eist en zorgt voor gehoorzaamheid. Het nieuwe verbond blijft daarbij gericht aan het nageslacht van Abraham, maar is tevens onderdeel van de messiaanse toekomst, waarin ook heidenen een plaats krijgen. Dit vraagt om een nieuwe concrete vormgeving van de normen die God gegeven heeft.

De blijvende waarde van de oudtestamentische wetten

We zagen reeds dat Jezus de wet niet heeft afgeschaft, maar naar een hoger niveau heeft gebracht. Ook Paulus spreekt over de wet als 'rechtvaardig, heilig en goed' (Rom. 7:12-16). Daarbij wijst Paulus de wet als middel om de zaligheid te verdienen af. Door het geloof in Jezus worden Jood en heiden behouden. De wet staat bij hem in het kader van de dankbaarheid voor de weldaden die God in Christus bewezen heeft.

Het bovenstaande brengt ons tot de conclusie dat de wetgeving van Mozes ook in het Nieuwe Testament een belangrijke functie heeft. Hoeveel verschil er ook is tussen het Oude en Nieuwe Testament, er is eveneens continuïteit en op grond hiervan mogen wij de oudtestamentische bepalingen niet zomaar afdoen als verouderd. Wanneer wij op zoek gaan naar een goede benadering van de oudtestamentische wetten, om hun geldigheid voor de hedendaagse christenen te bepalen, lijkt het het beste om de wetten te bezien als ontvouwing van achterliggende principes. Het is dan mogelijk de wetten recht te doen in hun historische context, bijvoorbeeld als typisch Israëlitisch, maar tegelijk recht te doen aan Gods wil die op allerlei wijzen geopenbaard

Het
boven-
staande
brengt
ons
tot de
conclusie
dat de
wetgeving van
Mozes
ook
in het
Nieuwe
Testa-
ment een
belang-
rijke
functie
heeft

De Tien Woorden in...

is. Daarmee wordt rekening gehouden met verschillende bedelingen, maar ook met de continuïteit.

Uit het boek Genesis valt op te maken dat bepaalde normen al golden voordat de wet op de Sinai wordt gegeven: de doodslag door Kaïn, de dronkenschap door Noach, de halve leugen van Abram en zijn vrouw en het bedrog van Jakob worden afgewezen, zonder dat er duidelijke verboden zijn vermeld. In zijn algemeenheid kunnen we zeggen dat God gedrag van de mens vraagt dat Hij passend vindt, gebaseerd op principes als heiligheid, rechtvaardigheid en liefde. De vormgeving van de wetten kan in verschillende perioden variëren, maar de mens heeft te beantwoorden aan door God gegeven normen die een blijvende geldigheid hebben.

Uit de concrete wetten zijn beginselen af te leiden die voor alle tijden en plaatsen gelden. Zo schrijft de wet voor om te breken met afgoden en om de Here met een onverdeeld hart te dienen. De oproepen geen overspel te bedrijven en niets van de ander te stelen, zijn universeel. Israël en de christelijke gemeente zijn geroepen om deze beginselen na te leven. Dergelijke algemene principes hebben meestal direct met het karakter van God en zijn heiligheid te maken, de aard van de zonde, het thema gehoorzaamheid en de houding tegenover de naaste.

Daarbij is het van belang hoe het NT spreekt over deze geboden. Wanneer daar een wet aangehaald wordt als gezaghebbend voor de christenen, behoren wij dit te accepteren. Zo wordt het verbod om overspel te plegen in het NT herhaald, maar Jezus breidt dit verbod ook uit tot de begeerte ernaar

(Mat. 5:28). Paulus haalt in 1 Kor. 9:9 woorden aan uit Deut. 25:4, waar staat dat een dorsende os niet gemuilband mag worden. Hier wordt niet de status van deze wet herhaald, maar deze woorden worden toegepast op de beloning van een arbeider in Gods koninkrijk. De apostel gebruikt deze woorden om een principe duidelijk te maken, zonder dat de eerste toepassing wordt ontkend. Die principes kunnen christenen in deze tijd zelf weer toepassen op overeenkomstige, maar niet identieke situaties in verschillende verbanden.

De voorschriften in Leviticus over offers na verontreiniging kunnen gemakkelijk afgedaan worden als ‘ceremonieel’ en dus niet meer geldend voor christenen. Het is echter beter om ons af te vragen hoe christenen in deze tijd onrein worden (door bepaalde zonden, door God te ontheiligen) en hoe nu vergeving te krijgen is. De heiligheid van God blijft van belang.

Tenslotte

God heeft als Schepper recht op gehoorzaamheid van zijn schepselen; als de HERE, de God van het verbond, en als de Vader van Here Jezus Christus, heeft hij recht op dankbare toewijding van zijn kinderen. Veel vragen bleven nog openstaan zoals, hoe we de Thora in het gesprek met het Jodendom op een goede manier ter sprake kunnen brengen en het verschil in het houden van de geboden tussen christenen uit de volkeren en uit Israël (vgl. Hand. 15). Het is onze bede dat de Geest van God ons ook in deze steeds meer in de waarheid zal leiden.

³⁾ Een samenvattend verslag van de lezing van dr. Mart-Jan Paul.

Uit de concrete wetten zijn beginselen af te leiden die voor alle tijden en plaatsen gelden

Nogmaals Psalm 22

Jurrian Fahner

In het nummer van *Vrede over Israël* 50/2 (maart 2006) stond Psalm 22 centraal. Mevrouw N. Mayer-Hirsch, die tot de orthodox Joodse kring behoort, schreef daarin het artikel 'Gedachten rondom Psalm 22'. Van christelijke zijde leverde Jurrian Fahner, die aan de Theologische Universiteit van Apeldoorn bij prof. Peels een afstudeerscriptie over Psalm 22 schreef, een bijdrage getiteld 'Psalm 22 en de koning van de Joden'.

Op deze artikelen zijn meerdere reacties gekomen waaruit blijkt dat dit nummer door velen met aandacht is gelezen. Een vraag met betrekking tot het artikel van mevrouw N. Mayer-Hirsch sprong eruit. Mevrouw Mayer-Hirsch maakte in haar artikel enkele opmerkingen over het 'christelijk lezen van het slot van Psalm 22'. Naar haar mening zouden in vertalingen van de Hebreeuwse tekst van christelijke zijde te direct toespelingen op het lijden van Christus te zien zijn. Anders gezegd: aan de tekst zouden dingen opgelegd zijn die de oorspronkelijke betekenis te boven gaan.

We hebben Jurrian Fahner gevraagd op deze vraag nader in te gaan. Hij schrijft:

Eerst wil ik iets zeggen over het slot van vers 17 en daarna over het slot van vers 32, de beide verzen waarbij mevr. Mayer-Hirsch grote verschillen ziet tussen een Joodse en een christelijke lezing van de tekst. De Hebreeuwse woorden duid ik cursief aan met een transcriptie.

Psalm 22:17

In vers 17 gaat het inderdaad om het Hebreeuwse woord *ka'arie*. Zo staat het in het meest gebruikte Hebreeuwse handschrift, bekend onder de naam

Codex Leningradensis. Het woord *ka'arie* bestaat echter niet in het Hebreeuws. Daarom wordt veelal verondersteld, zoals ook mevr. Mayer-Hirsch doet, dat er moet staan *ke'arie*. Belangrijk is om op te merken dat dit al een aanpassing is ten opzichte van het Hebreeuwse handschrift! Weliswaar niet in de medeklinkertekst (het Hebreeuws werd oorspronkelijk geschreven met alleen maar medeklinkers), maar in de door de (Joodse) Masoreten toegevoegde klinkertekens.

De vorm *ke'arie* betekent inderdaad 'zoals een leeuw'. Maar deze vertaling past moeilijk in het verband van het vers! Allereerst is op basis van het eerste deel van vers 17 een *meervoud* te verwachten: 'want honden hebben Mij omsingeld; een vergadering van boosdoeners heeft Mij omgeven'. Weliswaar is 'een vergadering van boosdoeners' taalkundig een enkelvoud, toch is de toevoeging in het enkelvoud 'als een leeuw – mijn handen en voeten' ietwat merkwaardig. De tweede reden is dat in deze toevoeging een werkwoord ontbreekt; ook mevr. Mayer-Hirsch moet een werkwoord ('verbrijzelende' of 'zijn zij aan') toevoegen om een begrijpelijke tekst te krijgen.

Bovendien is het zo dat meerdere Hebreeuwse handschriften hier *een ander* woord hebben, sommige hebben *ka'aroe*, andere *karoe*. Het verschil zit in de slotletter: het komt in de verschillende handschriften vaker voor dat de Hebreeuwse letter *jod* door de overschrijver is verward met de letter *waw*. De vorm *karoe/ka'aroe* is wél een bestaand Hebreeuws woord – dat weliswaar niet zo vaak voorkomt – en het betekent 'zij

Mevrouw Mayer-Hirsch maakte in haar artikel enkele opmerkingen over het 'christelijk lezen van het slot van Psalm 22'

doorgraven' (of 'zij delven op'). Ook de Griekse vertaling (Septuaginta) heeft een werkwoord dat 'doorgraven' betekent. Recent is bovendien een fragment gevonden in de woestijn van Judea, dat eveneens deze lezing heeft (5/6 ChevPs, datering ca. 1e helft 2e eeuw na Christus). Dit levert misschien nog steeds een wat problematische vertaling op, maar waar het nu om gaat is, dat je niet kunt zeggen zoals mevr. Mayer-Hirsch blijkbaar doet: dé Hebreeuwse tekst zegt 'als een leeuw', maar de christenen maken ervan 'zij doorboren' om er maar een toespeling op het lijden van Christus in te kunnen zien. Beide vertalingen zijn elk gebaseerd op een andere Hebreeuwse handschrifttraditie.

In de lijdensverhalen in de evangeliën zelf wordt overigens niet gezinspeeld op dit vers van de psalm. De koppeling met het lijdensverhaal wordt pas gemaakt door de christelijke apologeet Justinus (ca. 110-165 n. Chr.). Daarna pas wordt de tekst een twistappel tussen Joodse en christelijke uitleggers.

Psalm 22:32

Nu naar vers 32. Mevr. Mayer-Hirsch volgt kritiekloos een schrijver op internet' die beweert dat van de christelijke vertalingen alléén de Nieuwe Wereld Vertaling van de Jehova's Getuigen een correcte vertaling van dit vers geeft. Dit is feitelijk onjuist. Mevr. Mayer-Hirsch bepleit de vertaling '(de gerechtigheid) die hij verricht heeft'. De Statenvertaling, de Lutherse vertaling, en de NBG 1951, om maar een paar bekende (protestants-)christelijke vertalingen in het Nederlandse taalgebied te noemen, vertalen allen 'omdat hij het gedaan heeft' of soortgelijk. Dit is correct volgens het Hebreeuws.

Mevr. Mayer-Hirsch bestrijdt de vertaling 'dat hij het volbracht heeft', omdat

die in het Nederlands zinspeelt op het kruiswoord van Jezus uit Joh. 19:30. Deze vertaling is gekozen door met name Rooms-katholieke vertalingen als de Canisiusvertaling, de Willibrordvertaling 1977 (dit is de vertaling van Gerhardt en Van der Zeyde waar mevr. Mayer-Hirsch naar verwijst) en de Willibrordvertaling 1995. Het is interessant dat de Rooms-Katholieke traditie de psalm blijkbaar gemakkelijker 'annexeert' dan de protestantse vertalingen doen. Overigens wordt ook in de Psalmberijming van het Liedboek voor de Kerken deze toespeling toegepast. Deze is van de hand van de protestantse dichter Muus Jacobse.

Is deze vertaling dan ongeoorloofd? 'Volbrengen' heeft de nuance van 'beëindigen', die in het Hebreeuwse woord in Ps. 22:32 niet zit. De lijdensgeschiedenissen in de evangeliën zinspelen vaak op Psalm 22. Dit doen ze als het ware in een terugblik, vanuit wat er met Jezus gebeurd is. Wie vers 32 van de psalm vertaalt met 'dat Hij het volbracht heeft' laat de Psalm méér vooruitwijzen naar Jezus' lijden en sterven dan de psalm op zichzelf doet. Je voegt bewust een zinspeling op Jezus' kruiswoord toe. Zelf zou ik daar niet zo snel voor kiezen.

Nu kent ook de Joodse uitlegtraditie (Targum, Talmoed, Midrasj) zelf volgens mij wel voorbeelden van uitleg of vertaling van bepaalde bijbelpassages in het licht van latere gebeurtenissen, die zo'n passage méér laten zeggen dan die in zijn oorspronkelijke context deed. Dus in feite dezelfde techniek van uitleg als de door mevr. Mayer-Hirsch bekritiseerde vertalers van Psalm 22 gebruiken. De vraag of het in zulke gevallen inderdaad om dezelfde techniek van vertalen en uitleggen gaat, lijkt mij interessante stof voor een discussie tussen Joodse en christelijke uitleggers.

Bij de Synagoge van Arnhem

Ds. M.W. Vrijhof

Al bijna 800 jaar wonen er Joden in de stad Arnhem en directe omgeving. Hun aantal is door de eeuwen heen toegenomen en afgenomen. Het beeld van de afgelopen twee eeuwen laat zien, dat er in het begin van de 19^e eeuw ruim 300 Joden in Arnhem woonden. Honderd jaar later zijn dat er 1271. Nog weer 50 jaar later, wanneer de verschrikkingen van de Tweede Wereldoorlog hebben plaatsgevonden, telt de stad nog maar 327 Joden (gemeten in 1951). De laatste (mij bekende) telling dateert van 1998 en noemt een aantal van 70.

De positie van de Joden was in Arnhem niet anders dan in andere steden en dorpen in ons land. Tot de Franse tijd had men geen politieke rechten, mocht men geen lid zijn van een gilde, kreeg men geen overheidssteun, moest men de doden ver buiten de stadsmuren begraven, moest men in privé-huizen samen komen om de godsdienstoefeningen te houden. Men was tweederangs burger. Dat veranderde door de wet van 1796. De gelijkberechtiging van Joden werd een feit.

Een gevolg van de nieuwe wet was, dat de Joden voortaan openlijk konden samenkomen in synagogen die niet meer ergens achteraf hoefden te staan. In Arnhem leidde dat in 1799 tot de verbouw van drie huizen tot een synagoge. Vijftig jaar later was deze synagoge te klein geworden om plaats te bieden aan

het groeiende aantal Joden. De synagoge werd afgebroken, waarbij de heilige Ark – bewaarplaats van de Thorarollen - verhuisde naar Elburg (zie vorig nummer van dit blad).

De nieuwe synagoge, die in 1853 in gebruik werd genomen, werd gebouwd op de plek waar de beroemde joodse rechtsgeleerde Jonas Daniël Meijer was geboren. Hij speelde een grote rol in de emancipatie van de Joden in ons land. Nog altijd staat de synagoge op die plek, aan de Pastoorstraat.

De synagoge van Arnhem uit 1852-1853 in de Pastoorstraat

De betekenis van Arnhem nam voor de Joden nog toe doordat de zetel van het Opperrabbinaat in 1881 verplaatst werd van Nijmegen naar de Gelderse hoofdstad. Arnhem werd tevens de hoofdplaats van het synagogaal ressort. Er was in de stad een uitgebreid Joods gemeenschapsleven ontstaan met aandacht

De nieuwe synagoge werd gebouwd op de plek waar de beroemde rechtsgeleerde Jonas Daniël Meijer was geboren

Bij de Synagoge van...

De Joodse
gemeenschap
in Arnhem
is nooit
erg groot
geweest,
maar ze is er
nog altijd, al 8
eeuwen lang

Het interieur van de synagoge

voor Thorastudie, armenzorg,
een Joodse school, een tehuis voor
Joodse bejaarden en een tehuis voor
Joodse militairen.
De synagoge aan de Pastoorstraat is

ontworpen door de stadsarchitect
H.J.Heuvelink. Het is een opvallend
robuust gebouw, dat een geheel
eigen karakter uitstraalt. Op de
gevel aan de noordzijde staan in het
Hebreeuws de woorden uit Jesaja
56:7 'Want mijn huis zal een bede-
huis heten voor alle volken.'

Twee keer is er een ingrijpende
restauratie geweest: in 1953 en
2003. Velen uit de Arnhemse
gemeenschap hebben zich voor het
herstel van de synagoge ingezet. Op
8 oktober 2003 werd het gebouw
overgedragen aan het Nederlands
Israëlitische Kerkgenootschap. Bij
die plechtigheid was ook koningin
Beatrix aanwezig.

De Joodse gemeenschap in Arnhem
is nooit erg groot geweest, maar ze
is er nog altijd, al 8 eeuwen lang.
De synagoge van Arnhem is het
symbool van die Joodse presentie in
verleden en heden.

Colofon

**Commissie
van redactie**
drs. C.J. van den Boogert
ds. A. Brons
ds. H.D. Rietveld

Eindredacteur
drs. C.J. van den Boogert
Graspieler 8
8081 ZR Elburg
tel.: (0525) 69 02 22
e-mail:
booge269@planet.nl

Internetpagina
www.kerkenisrael.nl

Administratieadres
Landelijk kerkelijk bureau
van de Chr. Geref. Kerken
Vijftien Morgen 1
3901 HA Veenendaal
Postbus 334
3900 AH Veenendaal
tel. (0318) 58 23 50
fax (0318) 58 23 51
e-mail: lkb@cgk.nl

Penningmeester
H. van Braak
Prins Willem-Alexander-
park 133
3905 CD Veenendaal

tel.: (0318) 51 54 27
e-mail:
penningmeester@kerkenisrael.nl
Gironummer 365271,
t.n.v. penningmeester
deputaten Kerk & Israël
CGK te Veenendaal

Voor legaten en schenkingen
kunt u contact opnemen met de
penningmeester; hij geeft ook
gaarne informatie over diverse
aan te bevelen projecten.